

УДК 342.9:342.7(477)

DOI: 10.36550/2522-9230-2025-19-86-89

Красногор Олександр Володимирович,

кандидат юридичних наук, приватний нотаріус

Krasnogorav@ukr.net

ORCID ID: 0009-0004-0901-7033

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ МЕТОДИ ОХОРОНИ ПРАВ ЛЮДИНИ У ДІЯЛЬНОСТІ МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ: ПОНЯТТЯ ТА СИСТЕМА

У статті досліджено поняття, сутність і систему адміністративно-правових методів охорони прав людини у діяльності Міністерства юстиції України. Наголошено, що забезпечення та охорона прав і свобод людини є конституційним обов'язком держави, реалізація якого значною мірою залежить від ефективності адміністративно-правового механізму, складовою якого виступають відповідні методи. Здійснено теоретичне узагальнення наукових підходів до розуміння адміністративно-правових методів як способів владно-організаційного впливу органів публічної адміністрації, спрямованих на забезпечення, відновлення та гарантування суб'єктивних прав і свобод особи.

Розкрито роль Міністерства юстиції України як центрального органу виконавчої влади, відповідального за формування та реалізацію державної правової політики у сфері прав людини. Визначено, що адміністративно-правові методи в діяльності Мін'юсту реалізуються переважно у досудовій площині, що забезпечує оперативність реагування держави на порушення прав людини. Їх застосування базується на принципах верховенства права, законності, пропорційності, відкритості, підзвітності та превентивності.

На основі аналізу нормативних актів і наукових праць обґрунтовано, що система адміністративно-правових методів охоплює нормативно-фільтраційні, сервісно-процедурні, контрольні, превентивні, заохочувальні, примусові та соціально-реінтеграційні засоби впливу. Розглянуто практичні прояви кожного виду методів: державну реєстрацію нормативно-правових актів, надання адміністративних послуг, адміністративне оскарження, функціонування системи безоплатної правничої допомоги, виконання судових рішень, реалізацію пробаційних програм.

Зроблено висновок, що адміністративно-правові методи охорони прав людини у діяльності Міністерства юстиції України становлять цілісну, багаторівневу систему, що поєднує владно-правові, сервісні та соціальні механізми впливу. Їх ефективне застосування сприяє зміцненню принципів правової держави, забезпеченню реального доступу громадян до правосуддя та утвердженню європейських стандартів захисту прав людини в Україні.

Ключові слова: адміністративно-правові методи, охорона прав людини, Міністерство юстиції України, публічна адміністрація, правозахисна функція держави, верховенство права, адміністративна процедура, досудовий захист, правова політика, механізм гарантування прав.

Krasnohor O. ADMINISTRATIVE AND LEGAL METHODS OF PROTECTION OF HUMAN RIGHTS IN THE ACTIVITIES OF THE MINISTRY OF JUSTICE OF UKRAINE: CONCEPT AND SYSTEM

The article explores the concept, essence and system of administrative-legal methods of human rights protection in the activities of the Ministry of Justice of Ukraine. It is emphasized that the provision and protection of human rights and freedoms is a constitutional duty of the state, the implementation of which largely depends on the effectiveness of the administrative-legal mechanism, a component of which are the relevant methods. A theoretical generalization of scientific approaches to understanding administrative-legal methods as methods of power-organizational influence of public administration bodies aimed at ensuring, restoring and guaranteeing the subjective rights and freedoms of an individual is carried out.

The role of the Ministry of Justice of Ukraine as the central executive body responsible for the formation and implementation of state legal policy in the field of human rights is revealed. It is determined that administrative and legal methods in the activities of the Ministry of Justice are implemented mainly in the pre-trial phase, which ensures the efficiency of the state's response to human rights violations. Their application is based on the principles of the rule of law, legality, proportionality, openness, accountability and prevention.

Based on the analysis of regulatory acts and scientific works, it is substantiated that the system of administrative and legal methods includes regulatory and filtering, service and procedural, control, preventive, incentive, coercive and social reintegration means of influence. The practical manifestations of each type of method are considered: state registration of regulatory and legal acts, provision of administrative services, administrative appeal, functioning of the free legal aid system, execution of court decisions, implementation of probation programs.

It is concluded that administrative and legal methods of human rights protection in the activities of the Ministry of Justice of Ukraine constitute a holistic, multi-level system that combines power-legal, service and social mechanisms of influence. Their effective application contributes to strengthening the principles of the rule of law, ensuring real access of citizens to justice and establishing European standards of human rights protection in Ukraine.

Keywords: administrative and legal methods, human rights protection, Ministry of Justice of Ukraine, public administration, human rights protection function of the state, rule of law, administrative procedure, pre-trial protection, legal policy, mechanism for guaranteeing rights.

Постановка проблеми. Забезпечення та охорона прав і свобод людини і громадянина є фундаментальним обов'язком держави, закріпленим у Конституції України. Одним із ключових суб'єктів реалізації цього завдання виступає Міністерство юстиції України, на яке покладено функції щодо формування та реалізації державної правової політики, координації діяльності у сфері захисту прав людини,

а також забезпечення дотримання принципу верховенства права в діяльності органів публічної адміністрації.

Водночас ефективність охорони прав людини значною мірою залежить від належного функціонування адміністративно-правового механізму, складовою якого є система методів адміністративно-правового впливу. Саме методи дозволяють забезпечити реалізацію повноважень Міністерства юстиції у практичній площині, визначають характер управлінських дій, форми реагування на порушення прав, а також способи превенції таких порушень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика адміністративно-правового забезпечення прав людини досліджувалася у працях українських учених-адміністративістів, зокрема: В. Авер'янова, О. Бандурки, Ю. Битяка, Л. Ковалю, Я. Лазура, О. Музики, Н. Нижник, О. Панкевич, які підкреслювали визначальну роль органів виконавчої влади у механізмі гарантування прав і свобод особи. Окремі аспекти діяльності Міністерства юстиції України у контексті реалізації прав людини розглядалися в роботах М. Ковалю, О. Коломосьця, А. Левицької, О. Предместнікова.

Мета статті полягає у розкритті змісту та структури адміністративно-правових методів охорони прав людини в діяльності Міністерства юстиції України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теоретичне обґрунтування поняття адміністративно-правових методів є необхідним етапом для з'ясування механізму практичної реалізації державної правової політики у сфері прав людини. Саме через методи конкретизуються функції органів юстиції, визначаються допустимі межі владного впливу на особу й забезпечується баланс між управлінським примусом та сервісно-правовим підходом. Виходячи з цього, доцільно розпочати аналіз із з'ясування сутності поняття «адміністративно-правові методи охорони прав людини» та окреслення їх системних ознак.

У цьому контексті доцільно звернутися до позиції Я. Лазура, який зазначає, що адміністративно-правові методи дають вичерпну відповідь на питання, як функціонує правозахисний механізм, як практично здійснюються правозахисні функції та за допомогою яких засобів. Особливістю цих методів є те, що вони застосовуються за дорученням держави, тобто офіційно і в установленому порядку. Дослідник підкреслює, що адміністративно-правові методи повинні відповідати певним вимогам, а саме: мати здатність формувати та забезпечувати реалізацію правозахисних впливів; бути різноманітними й пристосованими до широкого використання; а також залишатися реальними та гнучкими [1].

Узгоджуючи цю позицію з підходами філософії права, варто зазначити, що метод розуміється як певний «шлях» або спосіб досягнення визначеної мети, тобто як спосіб здобуття нового знання про певну реальність [2, с. 23]. Таким чином, адміністративно-правові методи охорони прав людини можуть розглядатися як сукупність засобів владно-організаційного впливу органів публічної адміністрації, спрямованих на забезпечення, відновлення та гарантування суб'єктивних прав і свобод особи у сфері публічного управління.

На відміну від судових механізмів, адміністративно-правові методи реалізуються переважно у досудовій площині, що забезпечує можливість оперативного реагування держави на порушення або загрози порушення прав людини. Їхня реалізація базується на принципах верховенства права, законності, пропорційності, відкритості, підзвітності та превентивності, закріплених у Законі України «Про адміністративну процедуру» [3].

З огляду на викладене, логічним є висновок, що саме через адміністративно-правові методи втілюється правозахисна функція органів публічної адміністрації, а отже, вони становлять ключовий інструмент реалізації державної політики у сфері прав людини. У цьому контексті адміністративно-правові методи охорони прав людини у діяльності Міністерства юстиції України доцільно визначити як сукупність нормативно врегульованих способів владно-організаційного впливу, що реалізуються у досудовій сфері на основі принципів верховенства права, законності, пропорційності, відкритості, підзвітності та превентивності, з метою забезпечення ефективного захисту прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина.

Нормативно-інституційні засади застосування таких методів визначені насамперед Положенням про Міністерство юстиції України, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України № 228 від 2 липня 2014 р. [4]. Відповідно до цього акта, Мін'юст формує й реалізує державну правову політику, організовує надання безоплатної правничої допомоги, здійснює державну реєстрацію нормативно-правових актів, координує діяльність органів пробації та державної виконавчої служби, забезпечує виконання міжнародних зобов'язань України у сфері прав людини.

У своєму дисертаційному дослідженні О.Г. Предместніков зазначає, що адміністративно-правові методи діяльності органів юстиції України пов'язані з реалізацією їх організаційно-розпорядчих повноважень і полягають в прямому цілеспрямованому впливі на підпорядкований об'єкт управління шляхом прийняття обов'язкових для нього управлінських рішень та в межах інших правових форм діяльності. Організаційні методи діяльності органів юстиції України мають внутрішньоструктурне спрямування та покликані упорядкувати та забезпечити належну організацію роботи їх підрозділів і посадових осіб, створити належні умови для ефективної реалізації відповідних завдань і повноважень [5].

На наш погляд, система адміністративно-правових методів у діяльності Міністерства юстиції має комплексний характер. Її основу становлять нормативно-фільтраційні, сервісно-процедурні, контрольні, превентивні, заохочувальні, примусові та реінтеграційні засоби впливу.

Нормативно-фільтраційні методи реалізуються через державну реєстрацію нормативно-правових актів центральних органів виконавчої влади згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 731 від 28 грудня 1992 р. [6]. Ця процедура має правозахисний зміст, оскільки запобігає набранню чинності актами, що суперечать законам або можуть порушити права і свободи громадян. Такий механізм виступає своєрідним адміністративним фільтром, який гарантує законність та стабільність правового регулювання.

Сервісно-процедурні методи втілюються у сфері надання адміністративних послуг, що забезпечують реалізацію особистих і майнових прав громадян: державна реєстрація актів цивільного стану, реєстрація юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, нотаріальні дії, доступ до публічної інформації, розгляд звернень громадян. У цій діяльності центральним є принцип належної адміністративної процедури, який охоплює право бути вислуханим, обґрунтованість рішень, неупередженість і можливість оскарження. Наявність чітких процедур підвищує рівень довіри громадян до органів юстиції та забезпечує реальне втілення прав людини на адміністративному рівні.

Контрольні та превентивні методи реалізуються через механізм адміністративного оскарження. Адміністративне оскарження є основним позасудовим способом захисту публічних прав, свобод та законних інтересів приватних осіб, значущість та ефективність якого неவிправдано недооцінюється у вітчизняній правозастосовній практиці. До основних переваг адміністративного оскарження прийнято зараховувати оперативність, мінімальна формалізованість, безоплатність, економічність та результативність [7, с. 54].

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України № 1128 від 25 грудня 2015 р. скарги на рішення, дії або бездіяльність державних реєстраторів розглядаються комісіями Мін'юсту [8]. Ця процедура забезпечує оперативний захист майнових і корпоративних прав осіб без звернення до суду, має відкритий характер і здійснюється на засадах гласності та публічності. Водночас колегіальний розгляд сприяє неупередженості рішень та підвищує ефективність контролю за діяльністю підлеглих суб'єктів публічної адміністрації.

Особливе значення мають заохочувально-підтримувальні методи, пов'язані з функціонуванням системи безоплатної правничої допомоги. Відповідно до Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» [9], у сфері управління Міністерства юстиції діє Координаційний центр з надання правничої допомоги, що координує роботу місцевих центрів і бюро. Ця система забезпечує доступ громадян до правової інформації, консультацій і представництва в суді, тим самим реалізуючи конституційне право на правову допомогу та міжнародні гарантії ефективного засобу юридичного захисту.

Примусові методи охорони прав людини проявляються у сфері виконання судових рішень. Закон України «Про виконавче провадження» [10] і Закон «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» [11] покладають на Мін'юст завдання організаційного та нормативного забезпечення діяльності державних і приватних виконавців. Цей напрямок безпосередньо забезпечує відновлення порушених прав та ефективність судового захисту, що є одним із критеріїв дотримання статті 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

В окрему групу можна виокремити соціально-реінтеграційні методи, які реалізуються через систему пробації, запроваджену Законом України «Про пробацію» [12]. Вони поєднують наглядові та виховні заходи, спрямовані на ресоціалізацію осіб, які відбувають покарання без позбавлення волі, і тим самим забезпечують реалізацію принципів гуманізму, пропорційності та поваги до людської гідності.

Важливим напрямом реалізації адміністративно-правових методів є дотримання процедурних гарантій, визначених національним законодавством і міжнародними актами. Закон «Про адміністративну процедуру» [3] закріплює загальні стандарти належного врядування — відкритість, обґрунтованість, пропорційність, неупередженість і право на оскарження.

Висновки. Отже, адміністративно-правові методи охорони прав людини в діяльності Міністерства юстиції України становлять цілісну, багаторівневу систему, яка поєднує нормативно-правові, процедурні, сервісні, контрольні, заохочувальні, примусові та соціальні засоби впливу. Її ефективність визначається ступенем відповідності принципам верховенства права, пропорційності та публічності, а також спроможністю органів юстиції оперативно реагувати на порушення прав і забезпечувати їх відновлення без надмірного втручання у приватну сферу особи. Застосування таких методів формує адміністративно-правовий механізм державного захисту прав людини, що відповідає європейським стандартам, зміцнює правову державу та довіру громадян до інститутів влади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Лазур Я. В. Методи адміністративно-правового захисту прав і свобод громадян у сфері державного управління. *Форум права*. 2010. № 1. С. 201 – 207.
2. Філософія права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл./ [О. Г. Данильян, О.П. Дзьовбань, С. І. Максимов та ін.] за ред. д-ра філос. Наук, проф. О. Г. Данильяна. Харків : Право. 2009. 208 с.
3. Про адміністративну процедуру : Закон України від 17.02.2022 № 207[-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2073-20>
4. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України : Постанова Кабінету Міністрів України від 02.07.2014 № 228. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/228-2014-п>
5. Предместніков О. Г. Адміністративно-правові засади діяльності органів юстиції України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2017. 40 с.

6. Про затвердження Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.1992 № 731. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-92-%D0%BF#Text>

7. Негара Р. В., Даниленко-Негара Ю. С. Проблеми правового регулювання адміністративного оскарження. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень* : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за заг.ред. С. В. Ківалова. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. Т. 2. С. 54-58.

8. Про затвердження Порядку розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора : Постанова Кабінету Міністрів України від 25.12.2015 № 1128. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1128-2015-%D0%BF#Text>

9. Про безоплатну правничу допомогу : Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>

10. Про виконавче провадження : Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>

11. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів : Закон України від 02.06.2016 № 1403-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19#Text>

12. Про пробацію : Закон України від 05.02.2015 № 160-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text>

REFERENCES:

1. Lazur, Ya. V. (2010). Metody administratyvno-pravovoho zakhystu prav i svobod hromadian u sferi derzhavnoho upravlinnia. [Methods of administrative and legal protection of citizens rights and freedoms in the sphere of public administration]. *Forum prava. № 1*. 201-207. [in Ukrainian].

2. Danylian, O. H. (Ed.), Dziuban O. P., Maksymov, S. I. (2009). *Filosofia prava*. [Philosophy of law]. 208. [in Ukrainian].

3. Pro administratyvnu protseduru. (2022, February 17). [On the administrative procedure]. *Zakon Ukrainy № 2073-IX*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2073-20> [in Ukrainian].

4. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Ministerstvo yustytzii Ukrainy. (2014, July 2). [On approval of the Regulations on the Ministry of Justice of Ukraine]. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 228*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/go/228-2014-p> [in Ukrainian].

5. Predmestnikov, O. H. (2017). Administratyvno-pravovi zasady diialnosti orhaniv yustytzii Ukrainy. [Administrative and legal principles of the activities of the justice bodies of Ukraine]. *Avtoref. dys. ... d-ra yuryd. nauk: 12.00.07*. 40. [in Ukrainian].

6. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro derzhavnu reiestratsiiu normatyvno-pravovykh aktiv ministerstv ta inshykh orhaniv vykonavchoi vlady. (1992, December 28). [On approval of the Regulation on state registration of regulatory legal acts of ministries and other executive bodies]. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 731*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-92-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

7. Nehara, R. V., Danylenko-Nehara, Yu. S. (2023). Problemy pravovoho rehuliuвання administratyvnoho oskarzhennia. [Problems of legal regulation of administrative appeal]. *Yevropeiski oriientyry rozvytku Ukrainy v umovakh viiny ta hlobalnykh vyklykiv KhKhI stolittia: synerhiia naukovykh, osviteniia ta tekhnolohichnykh rishen : u 2 t. : materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (m. Odesa, 19 travnia 2023 r.)*. Odesa : Vydavnytstvo «Iurydyka». T. 2. 54-58. [in Ukrainian].

8. Pro zatverdzhennia Poriadku rozghliadu skarh na rishennia, dii або bezdiialnist derzhavnoho reiestratora. (2015, December 25). [On approval of the Procedure for considering complaints against decisions, actions or inaction of the state registrar]. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy №1128*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1128-2015-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

9. Pro bezoplatnu pravnychu dopomohu. (2011, June 2). [On free legal aid]. *Zakon Ukrainy № 3460-VI*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text> [in Ukrainian].

10. Pro vykonavche provadzhennia. (2016, June 2). [On enforcement proceedings]. *Zakon Ukrainy № 1404-VIII*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text> [in Ukrainian].

11. Pro orhany ta osib, yaki zdiisniuiut prymusove vykonannia sudovykh rishen i rishen inshykh orhaniv. (2016, June 2). [On bodies and persons enforcing court decisions and decisions of other bodies]. *Zakon Ukrainy № 1403-VIII*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19#Text> [in Ukrainian].

12. Pro probatsiiu. (2015, February 5). [On probation]. *Zakon Ukrainy № 160-VIII*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 12.11.2025